

## ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ЗАПАСУ

*У статті розглянуто етапи організації і проведення педагогічного експерименту. Розкрито шлях констатувального та формувального експерименту. Узагальнені результати експериментального дослідження формування військово-спеціальної компетентності у процесі військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу. Доведено достовірність отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики.*

*Ключові слова:* компетентність; військово-спеціальна компетентність; формування; методика.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі реформування та розвитку Збройних Сил України все більш актуальною стає проблема підготовки офіцерів-психологів з професійною освітою, високою військово-спеціальною компетентністю, розвинутим творчим мисленням, здатних професійно займатися питанням психологічного забезпечення діяльності військових підрозділів, а також постійно нарощувати свій практичний досвід в умовах бурхливого розвитку засобів сучасної збройної боротьби, змін її форм та способів ведення.

Одним з напрямів вирішення даної проблеми є вдосконалення процесу навчання у вищій військовій школі, яке передбачає вироблення нових підходів до цілей, змісту військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу, а також впровадження сучасних освітніх методик в освітній процес військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Аналіз досліджень і публікацій з проблеми військово-спеціальної підготовки фахівців свідчить, що вони присвячені питанням: методичній системі навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління – Л.В. Олійник [2], формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів прикордонників – О.В. Торічний [4], педагогічних засад професійної підготовки офіцерів запасу вищих навчальних закладів – С.М. Морозов [1], організаційно-педагогічних умов військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів – Є.М. Подтергера [3], особливостей організації військово-педагогічного процесу на кафедрах військової підготовки цивільних вищих навчальних закладів – В.П. Чабаненко [5].

Разом із тим зазначені аспекти професійної підготовки офіцерів запасу у вищих навчальних закладах, її особливості, пов'язані з організацією військово-спеціальної підготовки офіцерів-психологів запасу, не набули належного відображення у військово-педагогічній літературі, недостатньо

враховано сучасні вимоги, пов'язані з інтеграцією України в європейський освітній простір, тощо.

**Метою статті** є експериментальне підтвердження ефективності формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу засобами методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка”.

**Виклад основного матеріалу.** Оцінювання ефективності формування військово-спеціальної компетентності, аналіз кількісних і якісних показників її сформованості здійснювалися шляхом проведення дослідно-експериментальної роботи, основою якої стали два етапи педагогічного експерименту.

В якості експериментальних та контрольних груп нами було обрано дві групи студентів кафедри підготовки офіцерів запасу Національного університету “Одеська морська академія”, які навчаються за військово-обліковою спеціальністю “Соціальна психологія”.

При виборі експериментальної і контрольної груп ми виходили з того, що експериментальний план для двох рандомізованих груп виглядає таким чином: де R – рандомізація; x – вплив; O<sub>1</sub>, O<sub>2</sub> – діагностика відповідно першої і другої групи.

Експериментальна група	RxO1
Контрольна група	R O2

Рівність експериментальної і контрольної груп є необхідною умовою застосування цього плану.

Групи на початок експерименту мали однакові (близькі) показники рівня військово-спеціальної компетентності, успішності, ідентичний був вплив навчально-матеріальної та науково-методичної бази кафедри підготовки офіцерів запасу Національного університету “Одеська морська академія”, кількість студентів у групах також була приблизно однаковою.

На основі аналізу теоретичних розробок та емпіричного дослідження нами було визначено критерії військово-спеціальної компетентності: мотиваційно-цільовий, когнітивний та результативно-діяльнісний.

На першому етапі дослідно-експериментальної роботи було проведено констатувальний експеримент. Головною його метою стало виявлення початкового рівня сформованості військово-спеціальної компетентності студентів експериментальних і контрольних груп. Для цього нами були застосовані методи спостереження, анкетування, бесіди, методи експертної оцінки, методи математичної статистики. Встановлені рівні військово-спеціальної компетентності: інтуїтивний (низький), достатній (середній) та активний (високий).

Аналіз отриманої інформації свідчить про те, що 38 % слухачів демонстрували військово-спеціальну компетентність на рівні нижче достатнього рівня, що неповною мірою відповідає вимогам до підготовки майбутніх офіцерів-психологів запасу (табл. 1).

Початковий рівень військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу (n=50)

Групи		Рівні, у %		
		Активний (високий)	Достатній (середній)	Інтуїтивний (низький)
Навчальні групи майбутніх офіцерів- психологів запасу	ЕГ (n=26)	9/34,6	8/30,8	9/34,6
	КГ (n=24)	7/29,2	7/29,2	10/41,6
Разом	n=50	16/32	15/30	19/38

Крім цього, аналіз організації освітнього процесу кафедри підготовки офіцерів запасу Національного університету “Одеська морська академія” дозволяє зробити висновок, що її головними недоліками є: позиція науково-педагогічного працівника як транслятора знань і позиція студента як об’єкта освітнього процесу, яка виявляється в орієнтації майбутнього офіцера-психолога запасу на відтворення готових знань; низький рівень сформованості способів вирішення військово-спеціальних завдань, проблемних ситуацій, пасивність дій; низький рівень рефлексії власного досвіду та творчого відношення до справи.

На другому етапі дослідно-експериментальної роботи проводився формувальний експеримент. На основі отриманих даних було визначено пріоритетні напрями формування військово-спеціальну компетентність компетентності у процесі вивчення студентами курсу “Військово-спеціальна підготовка” предметів: “Військова психологія і педагогіка”; “Конфліктологія”; “Морально-психологічне забезпечення діяльності військ”; “Культурно-виховна, просвітницька та соціальна робота”; “Соціальна психологія”, які визначили програму формувального експерименту.

Найбільш ефективними прийомами та засобами вивчення предметів розділу є:

“Військова психологія і педагогіка” – проведення лекційних, практичних та групових занять. Науково-теоретичними засадами вивчення предмету є закони, принципи, методи і категорії загальної психології та педагогіки. В організації викладання предмету на заняттях головну увагу направляти на отримання студентами професійних якостей офіцера-психолога. В процесі вивчення предмету кожний студент виконував практичні завдання: за допомогою тестових методик вивчав психологію особистості військовослужбовця; складав психологічну характеристику на одного із студентів своєї групи з наступною побудовою профілю особистості; складав соціально-психологічний портрет військового колективу. Вивчення предмету є необхідним і важливим чинником у формуванні професійних якостей офіцерів-психологів;

“Конфліктологія” – проведення лекційних, практичних та групових занять. Основою предмету є вивчення положень діяльності військових колективів щодо створення та забезпечення необхідних умов для виконання особовим складом бойових завдань; технології прогнозування, профілактики та попередження конфліктів. Вивчення предмету базується на теоретичних засадах попередніх розділів та предметів;

“Морально-психологічного забезпечення діяльності військ” – проведення лекційних, практичних та групових занять. Вивчення предмету є необхідним і важливим чинником у формуванні професійних якостей офіцерів-психологів а також для застосування цих знань в діяльності офіцера з метою формування воїна-патріота, підтримання та підвищення рівня боєготовності, боєздатності підрозділу, керівництво моральним та психічним станом особового складу під час підготовки та ведення бойових дій. Під час вивчення предмету головна увага приділялася отриманню студентами знань, навичок і вмінь щодо планування і організації морально-психологічного забезпечення різних видів бою, психологічної підготовці особового складу підрозділів до бойових дій та безпосередньо психологічна робота в бойовій обстановці. Вивчення предмету базується на теоретичних засадах попередніх розділів та предметів;

“Культурно-виховна, просвітницька та соціальна робота” – проведення лекційних, практичних та групових занять. “Культурно-виховна, просвітницька та соціальна робота” є складовою частиною виховної роботи у Збройних Силах України, яка забезпечує формування у військовослужбовців високої культури і моральних якостей, почуття патріотизму, поважне відношення до традицій українського народу, військового товариства та гуртує військові колективи. Вивчення предмету є необхідним і важливим чинником у формуванні професійних якостей офіцерів-психологів;

“Соціальна психологія” – проведення лекційних, практичних та групових занять. Під час вивчення предмету головна увага приділялася:

отриманню студентами знань, навичок і вмінь щодо практичного застосування методології соціально-психології, методів соціальної психокорекції комунікативних порушень та управлінню груповою динамікою;

вмінню робити соціально-психологічний аналіз поведінки і діяльності військовослужбовців та військових колективів;

впливу на соціально-психологічні явища військовослужбовців щодо формування статутних взаємовідносин, попередження негативних випадків в різних видах службової та бойової діяльності;

навчанню майбутніх офіцерів-психологів проведенню роботи з особовим складом щодо поліпшення соціально-психологічного клімату у військовому підрозділі. Вивчення предмету є завершальним етапом зі спеціальності “Соціальна психологія”, він базується на теоретичних засадах попередніх розділів та предметів

У відповідності з цією програмою була розроблена та експериментальним шляхом реалізована в освітньому процесі методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів-психологів запасу у процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка” у рамках якої було передбачено виконання та захист студентами проекту індивідуальної психолого-педагогічної діяльності. Метою формувального експерименту стало формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу засобами методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка”. Відповідно до цього, головним завданням другого етапу стало упровадження та дослідно-експериментальна апробація методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка”.

Ефективність формування методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка” визначено на основі порівняння результатів констатувального та формувального експериментів сформованості військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу. Порівняльний аналіз результатів, які отримано в експериментальних і контрольних групах на початку педагогічного експерименту та його завершенні, подано в таблиці 2.

Аналіз результатів експерименту показує, що активний (високий) рівень сформованості військово-спеціальної компетентності в експериментальній групі збільшився з 34,6% до 50% (на 15,4%), кількість студентів з інтуїтивним (низьким) рівнем зменшилася з 34,6% до 11,5% (на 23,1%). У контрольній групі активний (високий) рівень сформованості військово-спеціальної компетентності збільшився з 29,2% до 33,4% (тільки на 4,2%), а кількість студентів достатнього (середнього) рівня збільшилася з 29,2% до 41,6% (на 12,4%).

Результати формувального експерименту підтвердили ефективність формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу засобами методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка”. У рамках методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка” створюються умови для ефективної самореалізації індивідуальних, інтелектуальних можливостей особистості в освітньому процесі, підвищується динаміка у формуванні військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу.

Таблиця 2

## Контрольний рівень військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-психологів запасу (n=50)

Групи		Рівні, у %					
		Активний (високий)		Достатній (середній)		Інтуїтивний (низький)	
		На початку експерименту	В кінці експерименту	На початку експерименту	В кінці експерименту	На початку експерименту	В кінці експерименту
Навчальні групи майбутніх офіцерів- психологів запасу	ЕГ (n=26)	9/34,6	13/50	8/30,8	10/38,5	9/34,6	3/11,5
	КГ (n=24)	7/29,2	8/33,4	7/29,2	10/41,6	10/41,6	6/25

Таким чином, результати педагогічного експерименту свідчать, що реалізація застосованої методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка” в освітньому процесі військового навчального підрозділу вищого навчального закладу сприяє підвищенню рівня сформованості військово-спеціальної компетентності у майбутніх офіцерів-психологів запасу. Дослідно-експериментальна робота підтверджує висунуту нами гіпотезу дослідження про те, що професійна діяльність майбутніх офіцерів-психологів запасу набуває більшої ефективності за умови цілеспрямованого формування в них військово-спеціальної компетентності на засадах компетентнісного підходу і впровадження в освітній процес військового навчального підрозділу вищого навчального закладу розробленої методики вдосконалення навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення курсу “Військово-спеціальна підготовка”.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Морозов С.М. Педагогічні засади професійної підготовки офіцерів запасу вищих навчальних закладів / С.М. Морозов // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – № 1 (66). – С. 127–137.
2. Олійник Л.В. Основи побудови методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління / Л.В. Олійник // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2013. – № 4 (69). – С. 178–190.
3. Подтергера Є.М. Організаційно-педагогічні умови військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів: дис... канд. пед. наук: – 13.00.04 / Подтергера Євген Миколайович. – Одеса, 2007. – 198 с.
4. Торічний О.В. Теоретико-методичні засади формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.02

“Теорія та методика навчання (загальновійськові й військово-спеціальні дисципліни)” / О.В. Торічний. – К., 2013. – 38 с.

5. Чабаненко В.П. Особливості організації військово-педагогічного процесу на кафедрах військової підготовки цивільних вищих навчальних закладів / ВП. Чабаненко // Збірник наукових праць: Військова освіта – 2007. – Вип. 2 (20). – С. 32–39.

И.А. Черкун  
Национальный университет “Одесская  
морская академия”

### **ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЕ ФОРМИРОВАНИЕ ВОЕННО-СПЕЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ВОЕННО-СПЕЦИАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПСИХОЛОГОВ ЗАПАСА**

*В статье рассмотрено этапы организации и проведения педагогического эксперимента. Рассмотрено экспериментальное исследование и раскрыт путь констатирующего и формирующего эксперимента. Обобщены результаты экспериментального исследования по формированию военно-специальной компетентности у будущих офицеров-психологов запаса. Доведено достоверность полученных результатов с помощью методов математической статистики.*

*Ключевые слова: компетентность; военно-специальная компетентность; формирование; методика.*

I.A. Cherkun  
National University Odessa Maritime Academy

### **EXPERIMENTAL RESULTS FORMATION MILITARY SPECIALIST COMPETENCE OF MILITARY TRAINING OF FUTURE RESERVE OFFICERS AND PSYCHOLOGISTS OF PROFESSIONAL ACTIVITY**

*The article deals with the stages of organizing and conducting a pedagogical experiment. The deals of conducting an experimental research considers and expose a way of ascertain and forming experiments. The article deals with the results of experimental research in the sphere of military specialist competence formation of military training of future reserve officers and psychologists of professional activity. Authenticity of the got results is well-proven by means of methods of mathematical statistics.*

*Keywords: competence; military-special competence; formation; methodical.*